

PHILLIPS STEVENS ML.

Privlačnost okultnega

Nekaj misli o zgodovini, veri in znanosti

Zanimanje za fenomen, ki je še največkrat označen za "okultno", se je v zadnjem času v zahodni družbi povečalo do tolikšne mere, kakršna ni bila dosežena že vse od šestnajstega stoletja. Danes je veliko ljudi iz vseh slojev družbe tako voljnih kakor tudi očitno pripravljenih nekritično sprejemati okultne razlage in pripisovati nadnaravne vzroke pojavom, ki jih slabo razumejo ali le delno dojemajo.

Analize v družboslovnih znanostih se osredotočajo na razmerja med družbenimi okoliščinami in vzorci prepričanja. Mnogi prihajajo do sklepov s pomočjo "pripravljenosti na verjetje"; mnenja, da ljudje morajo v nekaj verjeti in da lahko ponovno pridobijo izgubljeni občutek za družbeno skupnost tako, da si delijo neko prepričanje. V taki luči moramo stvar, ki izgubi svojo privlačnost, zamenjati z nečim drugim, če hočemo ublažiti kognitivno disonanco ali pa zadovoljiti človeške potrebe po družbenem učinku, kakor tudi za razlago naravnega sveta. Tovrstno razmišljanje pogosto privede do sklepa, da je magična razlaga bolj enostavna ali bolj zadovoljiva od priznavanja, da razlage ni, ali pa od soočanja z relativno zapleteno in očitno begajočo nalogo raziskave drugačnih razlag, kar sta Singer in Benassi (1981) odkrila pri svojih pozneje velikokrat citiranih poskusih v razredu.

Večina takih socioloških analiz in razlag je vsaj delno nespornih v svojih temeljnih premisah. Čeravno jih je le nekaj uspešno prestalo strogo preverjanje, pa so mnoge izmed njih zagotovo prispevale k razumevanju današnje "eksplozije okultnega". V našem iskanju razlag za sodobno privlačnost okultnega pa moramo globlje raziskati tri področja: zgodovinsko ozadje, strukturo vere in vlogo znanosti v človeškem življenju.

Večina družbenih analitikov, ki raziskujejo splošno javno zanimanje za okultno, se teme loteva, kakor da bi šlo za nenaden trend, ki je edinstven za drugo polovico dvajsetega stoletja. Albanese (1981) je ena od opaznih izjem, druga pa je Galbreath (1983). Paul Kurtz (1986) je opazil, da je to, kar sam imenuje "transcendentna skušnjava", staro toliko kot človeštvo samo, vendar misli pri tem na razvoj poglobitve religije kakor tudi na "obrobna" prepričanja in dejavnosti. Pomembna je opredelitev problema: raziskave bomo namreč zelo zapletli, če ne bomo potegnili jasne ločnice med uradno vero, ki ji sledi večina populacije in ki jo sankcionirajo uradne institucije, in okultnimi prepričanji, ki delujejo na družbenem obrobju brez kakršnih koli uradnih sankcij.

Specifične oblike, ki jih sodobna okultna prepričanja zavzemajo, so lahko nove, celo edinstvene, vendar imajo taki trendi v svojih splošnih značilnostih dolgo in komajda zavestno zaznavano zgodovino. Moj pogled na okultna prepričanja je antropološki; velika moč antropologije pa leži v njenem pogledu na družbo kot na dinamičen sistem, v njenem prepoznavanju družbe kot procesa. Ta kombinacija systemskega in zgodovinskega vidika daje antropologiji izmed vseh družbenih znanosti poseben vpogled. Mnenja sem, da se bomo z večjimi koraki približali razumevanju sodobnega zanimanja za okultno, če ga bomo postavili v zgodovinski okvir in prepoznali to, čemur pravi Albanese "okultna tradicija" v zahodni zgodovini. V zgodovinskem kontekstu naj okultno ne bi pomenilo le "prikritega" in zato skrivnostnega (in magičnega), marveč tudi tisto, kar odstopa, kar je nenavadno glede na uradna načela. Ravno tako bi morali pri opredelitvi in uporabi termina upoštevati najrazličnejše družbene dejavnike.

Toda za naš pogled na zgodovino moramo poseči po metodah antropologije: prepričani moramo biti, da naše izraze (na primer okultno) lahko uporabimo tudi za opis drugih zgodovinskih obdobj, ki so pravzaprav druge družbe. V prvih tisoč letih krščanske dobe so bila prepričanja, ki bi jih mi poimenovali "okultna", relativno nepomembna na širši družbeni ravni navkljub naši oznaki "mračnosti", ki smo jo pripisali drugi polovici tega obdobja. V prvih stoletjih drugega tisočletja so se taka prepričanja hitro pomikala z obrobja na osrednje mesto v družbi. Sedemnajsto stoletje je doživelo začetke sodobne znanosti – pa tudi vrhunec sežiganj zaradi čarovništva.

Razmišljanje sedemnajstega stoletja je bilo dedič skoraj sedemstoletnega zanimanja za magijo, čarovništvo, demonologijo in heretična verska gibanja. Will in Ariel Durant sta zapisala: "Vere se porajajo in lahko zatonejo, vraževerje pa je nesmrtno ... Kepler je verjel v čarovništvo in Newton je pisal manj o znanosti kakor pa o apokalipsi." Chadwick Hansen je v svoji razpravi o zgodovinskem kontekstu salemskega čarovništva opazil:

"Težava je v tem, da se nagibamo k omenjanju teh mož le zavoľo njihovih zamisli, ki jih še zmerom cenimo, obenem pa pozabljamo na druge vsebine njihovih umov. Pozabljamo, da je Bacon verjel, da lahko odpravimo bradavice tako, da jih podrgnemo s kožo slanine in jo nato obesimo na okno, ki gleda na jug, in da do

čarovnije lahko pride 'zaradi nemega delovanja zlih duhov'. Pozabljamo, da je Boyle verjel v osupljivo in odvratno množico zdravil, ki je vključevala tudi dušene črve, obnošene in smrdeče nogavice, človeški urin ... Prav on je tudi predlagal, da bi morali angleške rudarje povprašati, ali 'se srečujejo s kakšnimi podzemnimi demoni, in če se, v kakšnih oblikah se ti pojavljajo, kako se obnašajo, kaj naznanjajo in kaj počno'. Newton, največji znanstvenik svoje dobe, pa je več časa prebil pri preučevanju okultnega kakor pri fizikalnih raziskavah. Razložil je na primer apokaliptične dele *Svetega pisma* in raztolmačil mere Salomonovega templja, upajoč v obeh primerih, da ga bo mistična razlaga svetih besedil privedla do najglobljih skrivnosti vesolja ..."

Pri tem gre Hansen še dlje, saj s citiranjem Lockovega *Eseja o človeškem dojetanju* (naša sposobnost razumnega sklepanja nam ne omogoča, da "bi lahko zanikali take duhove ali dvomili v njihov obstoj") in Hobbesovega *Leviatana* (lahko dvomimo v učinkovitost njihovih moči, kljub temu pa morajo biti čarovnice kaznovane zaradi svoje zle častihlepnosti) pokaže, da se med različnimi zgodovinskimi obdobji lahko razlikujejo celo principi in aplikacije logike. Svojo razpravo o svetovnem nazoru sedemnajstega stoletja je takole povzel: "Znanstveniki, filozofi, pravniki, zdravniki, pravzaprav celotna skupnost učenjakov je trdno verjela v obstoj nevidnega sveta in v sposobnost njegovih prebivalcev vdiranja v našega". To, kar je bilo "okultno", so bili zgrešeni – in potencialno nevarni – poskusi ljudi, da bi stopali v stik s takimi entitetami ali silami ali z njimi manipulirali.

Zgodovinarji dajejo pogosto vtis, da so se s hitrim zatonom "mode čarovništva" in trdno umestitvijo industrijske revolucije ter dobe razuma v osemnajstem in devetnajstem stoletju okultna prepričanja večidel umaknila na komajda omembe vredno obrobje. Vendar pa temu ni bilo tako, kakor poudarjata tudi Albanese in Galbreath. Namesto tega so se pojavljala in izginjala drugačna udejanjanja zanimanja za okultno. Osemnajsto, devetnajsto in prva polovica dvajsetega stoletja je bilo priča nenehnemu zanimanju za okultno šušmarstvo, vendar večinoma takšnih vrst, ki so delovale potihoma, brez senzacionalizma njihovih predhodnic. Sklicevale so se na intelekt, razum, filozofsko prefinjenost in nekatere principe znanosti (psevdoznanost ima stare korenine!). Med primeri lahko najdemo evropski swedenborgizem, mezmerizem, skrivna združenja in frenologijo v poznem osemnajstem in zgodnjem devetnajstem stoletju; ameriški spiritualizem od leta 1848 dalje, teozofijo in "raziskave psihe" od srede osemdesetih let devetnajstega stoletja; azijske vere, magijo in različne oblike vedeževanja od preloma stoletij; ter najrazličnejša zanimanja v dvajsetem stoletju, ki so nam seveda bolj poznana. Z njihovo raziskavo lahko ugotovimo, da gre za nove oblike starih kozmologij in tradicij (na primer neoplatonizem in različni srednjeveški dualizmi). Mnoge izmed njih temeljijo na enakih domnevah snovno/duhovne interakcije, o kateri sta govorila že inkvizicija in lov na čarovnice v prejšnjih obdobjih.

Morali bi se zavedati, da obstaja v zgodovini kontinuirana "tradicija" privrženosti takim pojavom, največkrat označenim za "okultne". Morali bi dojeti zgodovino oziroma zgodovinsko dediščino vsakega obdobja, ki ga raziskujemo, kakor tudi sodobne dejavnike, ki oblikujejo naš pogled na zgodovino. Razumeti bi morali, kako so lahko herezije in fantazije neke dobe ali določenega segmenta populacije dogme nekega drugega obdobja ali sloja.

Potemtakem v sodobnem zanimanju za okultno ni ničesar tako zelo *per se* značilnega. Zmeraj je obstajalo okultno obrobje, ki se je udeleževalo na takšne ali drugačne načine s privrženici, ki so iskali zadovoljitev kakršnih koli specifičnih potreb. Pomembno je to, da je videti, da se danes, v dobi neprimerljivih znanstvenih odkritij, zanimanje za okultno seli z obrobja v glavni tok in da najverjetneje privlači večino ljudi. Gallupova raziskava iz leta 1984 je pokazala, da 55 odstotkov najstnikov od 13. do 18. leta starosti verjame v astrologijo, medtem ko je bilo takih leta 1978 le 40 odstotkov. Aprila 1985 (New York Times, 18. april in 25. april 1985) se je oblegano multinacionalno podjetje Procter & Gamble odločilo, da bo umaknilo svoj sto let stari zaščitni znak, ki prikazuje človeka na mesecu, s svoje embalaže zaradi tisočev telefonskih klicev in pisem ljudi, ki so v njem razpoznali satanistični simbol, in danes so javnost in javna občila zaskrbljujoče odprta za satanistične razlage različnih vznemirjujočih ali pa bizarnih dogodkov. Televizijski film *Out on a Limb* (*Zunaj na robu*) avtorice Shirley MacLaine iz leta 1987 in nekaj njenih knjig so bili deležni zelo resnih ocen, v katerih sta bili besedi *sanje* in *fantazija* redki. Oddaja *Today* (Danes) televizijske družbe NBC je februarja 1987 posebej predstavila "kristalno zavest"; marca pa v dveh delih "kanaliziranje" (ki ga je Kurtz (1987, str. 3) opredelil kratko malo za spiritualizem brez šopirjenja). Zgodba z naslovnice v reviji *Time* 7. decembra 1987, ki govori o new age gibanju, je bila napisana dokaj nepristransko, vendar pa je jezik v nedavni obsežni promociji zbirke *Mysteries of the Unknown* (*Skrivnosti neznanega*) založbe Time-Life Books nezavedno naklonjen nadnaravnemu.

Galbreath svari pred zanašanjem na površinsko statistiko in poudarja težavnost merjenja globine resnične privrženosti okultnim razlagam izprašanih. Zagotovo pa obstajata rastoča zmeda v javnosti in povečana pripravljenost na vseh družbenih ravneh za opuščanje principov razuma ali njihovo izogibanje in skakanje k izjemno zamegljenim nadnaravnim ali okultnim razlagam. V uvodu k svoji monumentalni knjigi *Religion and the Decline of Magic* (*Vera in zaton magije*, 1971) je Keith Thomas med drugim zapisal: "Astrologijo, čarovništvo, magično zdravljenje, prerokovanje, starodavne prerokbe, duhove in vile inteligentne osebe danes s razlogom zavračajo (str. ix)." Zdajšnjost kaže na to, da se je krepko motil. Dojetje, da imajo take prakse in prepričanja dolgo zgodovino in svoje predhodnice, pa vseeno ni dovolj za razlago tega, kar moramo videti kot splošno krizo razuma.

Dinamični model vere

Na mojih predavanjih o antropologiji vere, magije in čarovništva sem izdelal model vere. Gre le za hevristični pripomoček in ni bil namenjen temu, da bi bil

samorazlagalen, vendar se je med skrbnim preverjanjem izkazal za dokaj učinkovitega. Bil naj bi splošno uporaben – in tako opisen kakor tudi dinamičen. Model opisuje vero kot simultano delujočo vzdolž dveh prostorskih razsežnosti. "Navpična" razsežnost predstavlja razmerje med ljudmi in povzdignjenimi božanstvi, "vodoravna" pa razpoznavanje delovanja nadnaravnih bitij in sil na ravni človeške družbe.

Model nam lahko kot okvir za opis pomaga prikazati, kako so v katerem koli verskem sistemu zasnovane različne kategorije božanstev, moči in sil, kakor tudi ponazoriti naravo njihovih kozmoloških vlog, medsebojnih odnosov in razmerij in njihovega odnosa s človeško družbo. Kategorije nadnaravnega so namenoma ohlapne, to pa zagotavlja vključevanje najrazličnejših variantnih oblik.

Vsi verski sistemi pa ne vsebujejo bitij ali konceptov, ki bi se prilagali v vse kategorije. Nekaterim družbam ni docela jasna razlika med duhovi in predniki; nekatere si različna bitja in sile razlagajo z enakimi izrazi; nekatere različnim pripisujejo drugačne stopnje pomembnosti. Čaranje, zlohotno človeško manipuliranje z naravnimi "silami" z magičnimi sredstvi je univerzalno, vendar pa le nekaj družb nima nobenih prepričanj v zvezi s čarovnicami/čarovniki – torej z ljudmi, ki so jih obsedle posebne moči, ki jim omogočajo neposredno, brez magije, povzročati zlo. Relativno gledano le nekaj verskih sistemov domneva dejavno "podzemlje", zaradi česar navpična puščica ne sega *pod* raven človeške družbe. Model je kot okvir za opis najuporabnejši pri antropoloških analizah ver in družb.

Kot vodnik po zgodovinskih procesih nam lahko pomaga razumeti, kako se vere odzivajo na družbene, tako ideološke kakor tudi tehnološke smernice. V posebnem primeru nam lahko pomaga konceptualizirati odzive poljudne kozmologije in uradne vere na razsvetljenstvo in industrijsko revolucijo sedemnajstega in osemnajstega stoletja.

Mi smo dediči verske tradicije, ki je svojim privržencem omogočila sistem *vseobsegajoče kozmologije* – razlag o delovanju naravnega sveta in človekovega mesta v njem – s prepoznavanjem vodoravnih in navpičnih razsežnosti in ustrežanjem njihovim merilom. Kakor smo videli, se je taka tradicija nadaljevala skozi celotno sedemnajsto stoletje. Naj prevedem v izrazje modela: razvoju znanosti in tehnologije se je glavna vera prilagodila z vztrajnim sesedanjem navznoter proti izključno navpično usmerjeni osrediščenosti, obenem pa puščala zmeraj manj mesta prepričanjem in dejavnostim vzdolž vodoravne razsežnosti. Obredje vere same se je skrcilo in časovno in krajevno omejilo, saj ga izvajajo na posebej v ta namen prirejenih mestih večinoma le enkrat tedensko in še to le za kratek čas. Bitja in silnice vzdolž vodoravne razsežnosti, ki so jih nekoč imeli za resnična in nepogrešljiva, je glavni tok pregnal na področje "vraževerja" – ali "okultnega". Področje "okultnega" se je zato od sedemnajstega stoletja naprej občutno razširjalo in danes organizirana vera nudi le malo nasvetov v zvezi z njim.

Obstajala je domneva – in kot ideal še zmeraj obstaja –, da bosta znanost in tehnologija zagotovili zadovoljive razlage tistih področij kozmologije, ki so jih prej

razlagali z naslanjanjem na bitja in silnice vzdolž vodoravne razsežnosti. Pravzaprav je ta domneva spodaj ležeča premisa sodobnih uradnih verskih institucij in je na skrivnem podlaga vsem drugim. Domneva – torej premisa – pa je bila in je, seveda, napačna. Posledice tega pa lahko resno zmedejo na desetine milijonov ljudi – in to ne le današnjih emigrantov iz družb tretjega sveta, čeprav je to pri njih najbolj razvidno –, ki jim duhovna bitja, magija in čarovništvo pomenijo nekaj stvarnega, na kar sem pokazal na drugih mestih.

Znanost in javnost

Kaže, da so si danes znanstveniki in pedagogi načeloma edini v tem, da je v Združenih državah splošno znanstveno izobraževanje popolnoma zgrešilo svoj namen; da je do pospešitve njegovega propada prišlo z *etosom* "počni stvari po svoje" v poznih šestdesetih in zgodnjih sedemdesetih letih dvajsetega stoletja in da je, najmanj kot akademska premisa, povečana privlačnost okultnega v neposredni zvezi z neuspehom znanstvenega izobraževanja. Skrbno bi morali preučiti nekatere vidike izvajanja znanosti in odnosa javnosti do nje.

Razumevanje narave in znanstvenih procesov ni splošno dostopno javnosti – samo zase je ezoterično znanje. Jon D. Miller je leta 1983 v spomladanski številki *Daedalus*, posebni izdaji, posvečeni znanstveni pismenosti, opredelil "pozorno javnost" kot "posameznike, ki jih zanima natanko določeno področje izvajanja znanosti in ki hočejo dobiti in obdržati natanko določeno znanje". Po raziskavi, ki jo je izpeljal Nacionalni znanstveni sklad (NZS, National Science Foundation), je pozorno javnost, ki jo zanima izvajanje znanosti, leta 1979 predstavljalo okoli 27 milijonov odraslih državljanov ali okoli 18 odstotkov odrasle populacije. Od te številke jih po preverjanju razumevanja temeljnih konceptov in zadev, ki ga je izvršil NZS, približno 70 odstotkov ni ustrezalo niti najnižjim kriterijem znanstvene pismenosti. Rezultati so torej pokazali, da se je komaj 5,4 odstotka odraslih Američanov uvrstilo v skupino znanstveno pismenih.¹ Nekoliko novejša raziskava "tehnološke pismenosti", ki jo je ravno tako opravil Miller, sponzorirala pa NZS, in je bila objavljena v *Science Indicators* – 1985 (Kazalci znanosti – 1985), je pokazala veliko število ljudi, ki so izražali "majhno" razumevanje temeljnih tehnoloških konceptov in veliko zanašanje na srečo, alternativno medicino, NLP-je in nekatere druge kazalce, povezane z okultnim. To raziskavo je Miller v celoti objavil leta 1987. Miller in drugi so prišli do sklepa, da je tak položaj ne le v nacionalno sramoto, marveč tudi potencialno nevaren.

Singer in Benassi sta svojo pomembno raziskavo o okultnih prepričanjih zaključila s priznavanjem resničnosti različnih socioloških in psiholoških razlag,

¹ Kendrick Frazier je v svojem poročilu o izsledkih Millerja v *Skeptical Inquirerju* (poletje 1986, str. 296) bolj velikodušen, saj govori o sedmih odstotkih. Vendar je glede na Millerjeve izide »pozorno javnost, ki jo zanima izvajanje znanosti«, predstavljalo 18 odstotkov odrasle populacije, pri tem jih 70 odstotkov ali 12,6 odstotka populacije ni zadostilo najnižjim kriterijem, iz česar sledi, da jim je zadostilo 5,4 odstotka populacije.

vendar sta izjavila, da velik del krivde za današnjo priljubljenost okultnega leži na znanstvenem izobraževanju. Njuni glavni sklepi so:

1) Znanost učijo kot akademsko ali klinično dejavnost, ki naj se izvaja le strogo znotraj parametrov razrednega ali laboratorijskega projekta, in njene specifične procedure naj se naučijo na pamet kot del nekega paketa. Znanosti ne učijo kot splošnega "spoznavnega orodja", načina, s katerim se pride do globljega poznavanja našega okolja.

2) "Mnogim okultnim trditvam bi lahko nasprotovali celo le z najbolj temeljnim poznavanjem znanstvenih dejstev, vendar tudi takega znanja največkrat primanjkuje."

3) Sami znanstveniki so s poudarjanjem omejitev znanosti in zmanjševanjem pomena njenih dosežkov doprinesli k splošno razširjenemu vtisu, da je znanost predvsem subjektivna, majava in sposobna opredeliti le klinično merljiva dejstva.

Tem ugotovitvam bom dodal še nekaj drugih:

– Znanost zaznamujejo vedno ožje specializacije. Znanstveniki vedo zmeraj več o vedno manj stvareh.

Področja sporazumevanja znotraj znanosti in med znanstveniki in javnostjo – razen kadar znanstveniki stopijo iz svojih področij raziskovanja, kar si bomo ogledali pozneje – so zelo omejena. Znanstveniki govorijo večinoma le drug z drugim, v splošnem le v okviru svojih področij in v ezoteričnem jeziku. Zelo malo od tega, kar si izmenjujejo, prikaplja skozi v izrazju, ki je razumljivo posvetni javnosti. Gerald Holton je v nedavni izdaji *Daedalus*, posvečenega umetnosti in znanosti, zapisal: "Miselni procesi in operacije obeh (znanosti in tehnologije) so se preselili za temno zaveso. Tam so zavzeli novo obliko samostojnosti – izolirani od dejavne udeležbe ali resničnega intelektualnega stika z vsemi razen z visoko specializiranimi. V nasprotju s pričakovanji osemnajstega stoletja znanstveniki izgubljajo to, kar naj bi bila njihova najopaznejša publika, njihovi najmodrejši in najbolj človeški kritiki."

– Po navadi obstaja precejšen, pogostoma v letih merjen zamik od novice o znanstvenem odkritju do njegove uporabe – če sploh kakšne – v življenju ljudi.

– Dva zgoraj omenjena dejavnika prispevata k občutku javnosti o odtujenosti od znanosti in o nezaupanju vanjo. William J. Broad je v *New York Timesu* v oceni izčrpane knjige Richarda Rhodesa *The Making of the Atomic Bomb* (Ustvarjanje atomske bombe; to knjigo bi priporočil kot sestavni del kompleta prve pomoči za "pozorno javnost, ki jo zanima izvajanje znanstvene politike") izpostavil naslednjo logično nevarnost:

"Vse prepogosto je morala, izvlečena iz atomske sage in njene dediščine razvoja orožij, preprosto povedano ta, da znanost lahko vodi k zlu in da bi morale biti njene moči zato, ker se njenim skušnjavam ne da upirati, ostro omejevalne."

Ali pa vzemite v obzir fluoriranje pitne vode v petdesetih letih dvajsetega stoletja ali pa genetski inženiring danes.

Singer in Benassi sta opazila, da se je znanost preoblekla v akademsko ali klinično vajo in da proces empiričnega sklepanja in iskanje alternativnih razlag za navidezno skrivnostne pojave nista prenesena v vsakdanji svet kot preizkusa empirične resničnosti. Nadalje bi sam pripomnil, da ta težava ne obstaja le na študentski ravni, nekateri priznani znanstveniki namreč kršijo svoje lastne principe, ko stopijo na druga področja.

Javnost ni toliko poučena, da bi znala razlikovati med "znanstveniki", in tako višja stopnja izobrazbe ali kakšen drug dosežek lahko postaneta sprejemljiva kvalifikacija za izjave, ki segajo prek nekega področja specializacije, na primer Linus Pauling in vitamin C, astronom James Irwin in iskanje Noetove barke in knjige o "ustvarjalni znanosti", ki jih pišejo ljudje z doktorati s področja gradbeništva. Dandanes bi lahko tudi zelo ugledne založnike poljudne literature, na primer Time-Life Books, enako grajali.

To so zgolj opazke o izvajanju znanosti in ne kritikizmi, ki bi jih bilo treba zdraviti, čeprav bi bilo vseeno dobro preventivno vzeti nekaj zdravil. Velike znanstvene raziskave, na primer program vesoljskih potovanj s človeško posadko ali pa raziskava aidsa, so neizogibno visoko zapleteni sistemi, katerih deli so strogo specializirani in obenem življenjsko odvisni drug od drugega. Njihova široka piramidalna zgradba je praktično skrita očem najverjetneje celo z razgledne točke tistih, ki so na vrhu piramide, kjer do odkritja pride. In, seveda, vrh je navidezen; pravzaprav ga ni in piramidalne strukture celotnega projekta ni mogoče opredeliti, vse dokler do odkritja ne pride. To je narava znanosti, in splošni opisi nje in zapažanja o rezultirajoči drži javnosti do nje bi morali biti že sami po sebi del splošnega znanstvenega *curriculum*a.

Vendar pa temeljni principi znanstvenih metod, ki so se le malo spremenili od Francisa Bacona dalje, nikakor niso težko razumljivi. Na ravni specifičnega znanstvenega projekta ima Holton docela prav s svojo opazko, da "mora povezavo med pojavom in teorijo, teorijo samo in njeno sestavo, potrditev in razdelavo popolnoma nadzirati znanstvena skupnost". Vendar pa je lahko ta zaključna misel zavajajoča: "... in njihovo dojetje pride šele z dolgo poglobljenostjo vanje". Izobrazena javnost ne potrebuje poglobljanja v neki projekt, da bi lahko razumela temeljno strukturo znanosti same. Temeljni principi znanstvenih metod so preprosti, neposredni in lahko usvojljivi. Znanstveno izobraževanje se mora začeti in nekaj časa tudi nadaljevati pri samih temeljih: besednjaku znanosti (trditev "evolucija je le teorija" kaže na primer na nepoznavanje pomena izraza "teorija") in principih logike in razuma. Kot univerzitetni predavatelj s sedemnajstletnim stažem se strinjam z Jonom Millerjem, da je treba začeti že v osnovni šoli.

Mar ni svojevrsten paradoks, da je naša doba priča najglobljam znanstvenim odkritjem vseh časov, obenem pa taki rasti zanimanja za okultno? Če gledamo z določene ravni, se nam lahko tako dozdeva, če pa pogledamo nekoliko globlje v splošno strukturo in vsebino znanja – kot smo to storili za sedemnajsto

stoletje –, pa lahko opazimo, da ni. Obstaja velika kriza v znanstvenem izobraževanju. Temeljnih principov znanstvenih metod ne učijo na način, ki bi omogočil drugače dobro izobraženim ljudem uporabiti jih za reševanje problemov v njihovih vsakodnevnih izkušnjah. Javnost je pohlepni uporabnik izdelkov znanosti, obenem pa se le malo zaveda njenih procesov.

Pričakovanje, da bosta znanost in tehnologija nadomestili nadnaravne razlage na vodoravni razsežnosti človeških odnosov drug z drugim in z naravnim svetom, se ni izpolnilo. Vendar pa je organizirana vera prišla v žarišče skorajda izključno na navpični razsežnosti, "okultna" prepričanja pa zmerom bolj sprejema znanosti prikrajšana javnost.

Prevedel Vasja Bratina